

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شورای سیاست گذاری حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران
معاونت پژوهش

عنوان:

نقش صبر در رشد معنوی انسان از دیدگاه قرآن و سنت

استاد راهنما:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر عبدالرضا زاهدی

استاد مشاور:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر عبدالحمید عارفیان

نگارنده:

صدیقه حسینی

سال تدوین: ۱۳۹۳

تحمیدیه

ستایش برای خداست که ما را به سپاس خود رهنمون گردید و بدان اهلیت بخشید تا از شکر گزاران احسان او باشیم و بر این کار ما را پاداش نیکوکاران دهد و ستایش خدایی را که ما را آفرید و راه چگونه زیستن و رسیدن به رشد و تعالی که هدف اصلی آفرینش انسان می باشد از طریق صبر و بردباری به ما آموخت.

تقديم:

تقديم به دخت نبی اکرم حضرت فاطمه الزهرا (سلام الله عليها) و فرزند بزرگوارش حضرت
بقیه الله الاعظم صاحب العصر و الزمان (عجّ الله تعالى فرجه الشریف).

تقدیر و تشکر

اکنون که خداوند توفیق تحریر را به قلم عنایت فرمود تا کلمه زیبای سپاس را به نگارش در آورد برخود لازم دانستم از اساتید گرانقدر جناب حجت الاسلام والمسلمین دکتر عبدالرضا زاهدی و جناب حجت الاسلام والمسلمین دکتر عبدالحمید عارفیان و همسر دلسوزم که با تلاش و زحمت بی وقفه ی خود نهایت صبر و بردباری خود را به منصفه ی ظهور گذاشتند تشکر و قدردانی نمایم و برای همه این بزرگواران آرزوی سلامتی و توفیقات روزافزون در تمامی عرصه های زندگیشان دارم.

- ۵۶- کلینی، محمد بن یعقوب، گزیده کافی، مترجم: محمدباقر بهبودی، ج ۱، چاپ اول، تهران: مرکز انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۳ش
- ۵۷- گنابادی، سلطان محمد، تفسیر بیان السعاده فی مقامات العبادۀ، مترجم: رضا خانی و حشمت الله ریاضی، ج ۱۴، چاپ اول، تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۲ش
- ۵۸- مترجمان، تفسیر هدایت، ج ۱، ۵، ۹ و ۱۶، چاپ اول، مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۷ش
- ۵۹- مجلسی، محمدباقر، شیعه در پیشگاه قرآن و اهل بیت-علیهم السّلام- (ترجمه جلد ۶۵ بحارالانوار)، مترجم: علی تهرانی تهران: کتابخانه ی حضرت ولی عصر (عجل الله فرجه الشریف)، ۱۳۹۷ق
- ۶۰- بحارالانوار- ترجمه: ج ۵، ۲، ۵، ۶۵، ۶۷، ۶۸، ۷۰ و ۷۱، ابو الحسن، موسوی همدانی، ج ۲، چاپ اول، تهران: کتابخانه ی مسجد حضرت ولی عصر (عج الله تعالی فرجه الشریف)، ۱۳۶۴ش
- ۶۱- مختاری مازندرانی، محمدحسین، تفسیر ادعیه قرآنی، چاپ اول، قم: مرتضی، ۱۳۷۷ش
- ۶۲- مصباح یزدی، محمدتقی، به سوی خودسازی، قم: مؤسسه ی آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره)، بی تا،
- ۶۳- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۱، چاپ نهم، قم: صدرا، ۱۳۶۸ش
- ۶۴- عدل الهی، اسلامی، ۱۳۵۷ش
- ۶۵- توحید، صدرا، بی تا
- ۶۶- فطرت، چاپ اول، قم: انجمن اسلامی دانشجویان، ۱۳۶۱ش
- ۶۷- تربیت و رشد اسلامی، تهران: بینش مطهر، ۱۳۹۱ش
- ۶۸- مظاهری، حسین، جهاد با نفس، ج ۱، قم: انجمن اسلامی معلمان، ۱۳۶۳ش
- ۶۹- مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، قم: مدرسه ی امام امیرالمؤمنین-علیه السلام-، چاپ اول، ۱۳۷۰ش
- ۷۰- پیام امام، ج ۳، تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۳۸۴ش
- ۷۱- اخلاق در قرآن، ج ۱ و ۲، چاپ اول، قم: مدرسه ی امام علی بن ابیطالب-علیه السلام-، ۱۳۷۸ش
- ۷۲- تفسیر نمونه، ج ۲، ۳، ۴، ۱۰، ۱۲، ۱۷، ۱۵، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۵ و ۲۷، چاپ اول، تهران: دارالکتب الإسلامیة، ۱۳۷۴ش
- ۷۳- ممدوحی کرمانشاهی، حسن، شهود در شناخت، ترجمه و شرح صحیفه سجّادیه، ج ۴، چاپ چهارم، قم: موسسه بوستان کتاب، ۱۳۸۸ش

- ۷۴- موسوی کاشمیری، مهدی، روشهای تربیت، قم: دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۹ش
- ۷۵- موسوی لاری، مجتبی، رسالت اخلاق در تکامل انسان، چاپ پنجم، قم: مؤسسه بوستان کتاب، بی تا
- ۷۶- میناگر، عبدالرضا، اخلاق و تربیت اسلامی، بروجرد: فروغ ماه، ۱۳۸۱ش
- ۷۷- نجفی خمینی، محمدجواد، تفسیر آسان، ج ۳، ۹ و ۱۷، چاپ اول، تهران: اسلامیه، ۱۳۹۸ق
- ۷۸- نراقی، احمد، معراج السعاده، چاپ نهم، قم: انتشارات هجرت، ۱۳۸۲ش
- ۷۹- نراقی، محمدبن ابوذری (مهدی نراقی)، جامع السعادت، ج ۳، قم: اسماعیلیان، ۱۳۶۰ش
- ۸۰- نیلی پور، مهدی، بهشت اخلاق، ج ۲، چاپ چهارم، قم: مؤسسه ی تحقیقاتی حضرت ولیعصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، ۱۳۸۷ش
- ۸۱- هاشم زاده هریسی، هاشم، فرهنگ قرآن، آموزش ترجمه و تفسیر، ج ۲، چاپ هفتم، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه ی علمیه، ۱۳۷۷ش

(ب) مقالات و پایان نامه

- ۸۲- تبرائی، رامین، بررسی جایگاه «معنویت» در الگوهای عمده ی سلامت روان، روان شناسی و دین، شماره (۱) اول، ۱۳۸۹ش
- ۸۳- رضایی، معصومه، تأثیر تعالیم قرآن در رشد و کمال انسان، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده ی الهیات، کرج: کارشناسی ارشد، رشته علوم قرآن و حدیث، ۱۳۸۹ش
- ۸۴- شیروانی شیرینی، علی، مفهوم صبر در قرآن و دلالت های فلسفی و تربیتی آن، فصلنامه ی علمی- پژوهشی تربیت اسلامی، شماره ی (۱۳) سیزدهم، ۱۳۹۰ش
- ۸۵- صهبانیا، فاطمه، نقش صبراز دیدگاه قرآن و سنت و آثار اجتماعی آن، مدرسه ی علمیه ی حضرت زهرا (سلام الله علیها)، لار: سطح (۲)، ۱۳۸۷ش
- ۸۶- قاسم پور، محسن، مبانی و شاخص های رشد معنوی انسان در قرآن، پژوهش دینی، شماره ۱۵، پاییز ۱۳۸۶ش
- ۸۷- کشاورز، سمیه، تزکیه و تهذیب در پرتو صبر، جامعه الزهرا (سلام الله علیها)، قم: سطح (۲)، ۱۳۸۷ش
- ۸۸- نوری، نجیب الله، بررسی پایه های روان شناختی و نشانگان صبر در قرآن، فصلنامه ی علمی- تخصصی روان شناسی و دین، سال اول، شماره ی (۴) چهارم، زمستان ۱۳۸۷ش
- ۸۹- یزدخواستی، حمیدرضا، شیوه های کنترل استرس از دیدگاه اسلام، فصلنامه ی راه تربیت ویژه اخلاق و معنویت در مشاوره، شماره ی (۱۴) چهاردهم، ۱۳۹۰ش

۹۰- www.spiritualresearchfoundation.org تاریخ ارجاع ۹۳/۰۳/۱۷

۹۱- www.mehrnews.com تاریخ ارجاع ۹۳/۰۳/۲۱

۹۲- www.mehrnews.com تاریخ ارجاع ۹۳/۰۳/۲۱

۹۳- www.almazaheri.org تاریخ ارجاع ۹۲/۱۰/۱۰

۹۴- www.porseman.org تاریخ ارجاع ۹۲/۰۶/۲۰

ج) منابع عربی

- ۹۵- ابن اثیر جرجزی، مبارک بن محمد، النهایة فی غریب الحدیث والاثر، محقق: محمود محمد طنّاحی، ج ۳، چاپ چهارم، قم: موسسه ی مطبوعاتی اسماعیلیان، ۱۳۶۷ش
- ۹۶- ابن بابویه، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، محقق: علی اکبر غفاری، ج ۲، چاپ دوم، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه ی علمیه، ۱۴۱۳ق
- ۹۷- ابن فارس، احمد، معجم مقاییس اللّغه، ج ۳، قم: دارالفکر، بی تا
- ۹۸- البستانی، بطرس، محیط المحيط قاموس مطول اللّغة العربیة، بیروت: مکتبة لبنان، ۱۹۷۸م
- ۹۹- آلوسی، محمود، روح المعانی، ج ۲۹، چاپ اول، بیروت: دارالکتب العلمیة، ۱۴۱۵ق
- ۱۰۰- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۵، ۴، ۷، ۱۱ و ۱۵، چاپ سوّم، بیروت: دارصادر، ۱۴۱۴ق
- ۱۰۱- بلاغی نجفی، محمدجواد، تفسیر آلاء الرّحمن فی تفسیر القرآن، ج ۱، چاپ اول، قم: بنیادبعثت، ۱۴۲۰ق
- ۱۰۲- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم و دررالکلم، محقق: مهدی رجائی، چاپ دوم، قم: دارالکتاب الاسلامی، ۱۴۱۰ق
- ۱۰۳- جوهری، ابونصر اسماعیل بن حماد، صحاح اللّغه، ج ۲، ایران، بی تا
- ۱۰۴- حرّعاملی، محمد بن حسن، الجواهر السنّیة فی الاحادیث القدسیة، چاپ سوّم، تهران: دهقان، ۱۳۸۰ش
- ۱۰۵- وسائل الشیعه، ج ۱۵ و ۱۶، چاپ اول، قم: مؤسسه آل البيت (علیهم السلام)، ۱۴۰۹ق
- ۱۰۶- حسینی زبیدی، محمد مرتضی، تاج العروس من جواهر القاموس، ج ۴ و ۷، چاپ اول، بیروت: دارالفکر، ۱۴۱۴ق
- ۱۰۷- حقّی بروسوی، اسماعیل، تفسیر روح البیان، ج ۵ و ۸، بیروت: دارالفکر، بی تا
- ۱۰۸- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، ج ۱ و ۲، چاپ اول، دمشق، بیروت: دارالعلم الدار الشامیة، ۱۴۱۲ق

- ۱۰۹- زمخشری، محمود بن عمر، اساس اللغة، بیروت: دارالکتب العربیة، ۱۴۱۴ق
- ۱۱۰- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، شرح أصول الکافی (صدرا) محقق: محمد خواجوی، ج ۱، چاپ اول، تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۸۳ش
- ۱۱۱- صدوق، محمد بن علی، خصال، ج ۱، چاپ دوم، قم: جامعه مدرسین حوزه علمی، ۱۴۰۳ق
- ۱۱۲- طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ۲۱ و ۲۵، چاپ سوم، تهران: ناصر خسرو، ۱۳۷۲ش
- ۱۱۳- طبری، محمد بن جریر، جامع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱۵، چاپ اول، بیروت: دار المعرفه، ۱۴۱۲ق.
- ۱۱۴- طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، محقق: احمد حسینی، ج ۱ و ۳، چاپ سوم، تهران: کتابفروشی مرتضوی، ۱۳۷۵ش
- ۱۱۵- طوسی، محمد حسن، الامالی، قم: مؤسسه ی البعثه، ۱۴۱۴ق، ص ۵۳۱، ح ۱۱۶۲
- ۱۱۶- عسکری، ابو محمد حسن بن علی، التفسیر المنسوب إلى الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، چاپ اول، قم: مدرسه امام مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف)، ۱۴۰۹ق
- ۱۱۷- فخر رازی، محمد بن عمر، مفاتیح الغیب معروف به التفسیر الکبیر، ج ۲، چاپ سوم، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۲۰ق
- ۱۱۸- فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، ج ۳، چاپ دوم، قم: انتشارات هجرت، ۱۴۱۰ق
- ۱۱۹- فیومی، احمد بن محمد، المصباح المنیر، چاپ دوم، بیروت: مؤسسه دارالهجره، ۱۴۰۵ق
- ۱۲۰- قریشی، علی اکبر، احسن الحدیث، ج ۲ و ۵، چاپ سوم، تهران: بنیاد بعثت، ۱۳۷۴ش
- ۱۲۱- کاشانی، محسن، محجۀ البیضاء، مصحح: علی اکبر، غفاری، ج ۷، دفتر انتشارات اسلامی
- ۱۲۲- کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، الکافی، محقق: علی اکبر، غفاری و محمد، آخوندی، ج ۲ و ۸، چاپ چهارم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق
- ۱۲۳- لثی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم والمواعظ، محقق: حسین، حسنی بیرجندی، چاپ اول، قم: دارالحدیث، ۱۳۷۶ش
- ۱۲۴- مازندرانی، محمد صالح بن احمد، شرح الکافی - الاصول والروضه، محقق/مصحح: ابوالحسن شعرانی، ج ۱ و ۲، چاپ اول، تهران: المکتبه الاسلامیه، ۱۳۸۲ق
- ۱۲۵- مجلسی، محمد باقر، بن محمد تقی، بحار الانوار، ج ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۷۵ و ۹۵، چاپ دوم، بیروت: مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۳ق
- ۱۲۶- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۵، چاپ اول، قم: دارالحدیث، بی تا
- ۱۲۷- مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰ش.

- ۱۲۸- معتزلی، ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۱، قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۴ ق.
- ۱۲۹- مفید، محمد بن محمد، اوائل المقالات، به اهتمام مهدی، محقق، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۲ ش.
- ۱۳۰- نوری، حسین بن محمدتقی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۲، چاپ اول، قم: مؤسسه آل البيت (عليهم السلام)، ۱۴۰۸ ق.